

Sygn. akt II UK 304/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku P. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 lipca 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 29 stycznia 2015 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 stycznia 2015 r., Sąd Apelacyjny, w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S., o emeryturę, oddalił apelację wnioskodawcy P. W. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. z dnia 8 kwietnia 2014 r., którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego z dnia 23 stycznia 2014 r., odmawiającej prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych

warunkach wobec nieudokumentowania 15 lat pracy w szczególnych warunkach i w związku z tym niespełnienia przesłanek określonych w art. 32 i art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst; Dz.U. z 2016 r., poz. 887). Zgodnie z ustaleniami faktycznymi, dokonanymi przez Sąd pierwszej instancji, wnioskodawca (ur. w dniu 24 grudnia 1953 r.), ukończył 60 lat w dniu 24 grudnia 2013 r., oraz wykazał - według stanu na dzień 1 stycznia 1999 r. - ponad 25 letni okres ubezpieczenia (tj. 27 lat i 1 dzień) w tym 12 lat 4 miesiące i 22 dni okresów pracy w szczególnych warunkach. W okresie od dnia 1 sierpnia 1994 r. do dnia 30 czerwca 1998 r. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w Przedsiębiorstwie Produkcji Leśnej „A.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w K. Zakład w B., na stanowisku kierowcy i akwizytora. We wskazanym okresie był kierowcą samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony - Star 200, rozwożąc przetwory produkowane przez zakład. Ponadto w ramach dodatkowej umowy akwizycji (umowy cywilnoprawnej), pośredniczył przy sprzedaży towarów, przyjmował zamówienia oraz pobierał należności za sprzedany towar, otrzymując z tego tytułu prowizję. Skarżoną odwołaniem decyzją organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury, wskazując w uzasadnieniu, że nie uwzględnił jako pracy w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia od dnia 1 sierpnia 1994 r. do dnia 30 czerwca 1998 r., gdyż w tym okresie wnioskodawca wykonywał obowiązki kierowcy - akwizytora, podczas gdy takie stanowisko nie zostało wymienione w wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawcy, wskazując w uzasadnieniu, że o zaliczeniu danej pracy do pracy w warunkach szczególnych, decyduje nie rodzaj zajmowanego stanowiska, ale praca jaką faktycznie on wykonywał. W ocenie Sądu z dokumentów zachowanych ze spornego okresu zatrudnienia w sposób jednoznaczny wynika, że wnioskodawca nie świadczył stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony, ponieważ w całym okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Produkcji Leśnej „A.” był również akwizytorem, ta zaś praca nie była pracą w szczególnych warunkach. Z

kart wynagrodzeń ubezpieczonego za sporny okres wynika, że ubezpieczony praktycznie w każdym miesiącu otrzymywał prowizję za sprzedaż towarów, przyjmowanie zamówień dla zakładu pracy oraz pobieranie należności za sprzedany towar, przy czym prowizja ta przewyższała wynagrodzenie z tytułu pracy. Wobec powyższego Sąd uznał, że praca wnioskodawcy na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego nie mogła być przez niego wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, skoro czynności związane z akwizycją były wykonywane równocześnie i to - o czym świadczy wysokość otrzymywanej prowizji - w znaczącym wymiarze czasu.

Wyrokiem z dnia 29 stycznia 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy, przyjmując za własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, oraz dzieląc ich prawną ocenę. W ocenie Sądu drugiej instancji zgromadzony w sprawie materiał dowodowy wskazuje, że wnioskodawca w spornym okresie zatrudnienia na stanowisku kierowcy - akwizytora, nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego przez cały oceniany okres, tj. od dnia 1 sierpnia 1994 r. do dnia 30 czerwca 1998 r. wnioskodawca wykonywał zarówno prace zaliczane do prac w warunkach szczególnych, tj. prace kierowcy samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, jak i prace akwizytora, które nie są zaliczane do zatrudnienia „szczególnego”. Sąd drugiej instancji przywołując wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2012 r. I UK 227/11 (niepublikowany) podkreślił, że warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy jest spełniony tylko wówczas, gdy pracownik w ramach obowiązującego go pełnego wymiaru czasu pracy na określonym stanowisku, nie wykonuje czynności pracowniczych nie związanych z tym stanowiskiem, ale stale wykonuje prace w szczególnych warunkach.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 734 k.c., poprzez jego niezastosowanie i nieuznanie, że umowa akwizycji, która wiązała wnioskodawcę z pracodawcą była „umową cywilnoprawną noszącą cechy umowy zlecenia, toteż nie odnosiły się do niej przepisy prawa pracy również w zakresie

czasu pracy i konieczności wystawienia pracownikowi świadectwa pracy (...)", art. 227 k.p.c. w związku z art. 223 § 1 k.p.c., poprzez „błądną ocenę przeprowadzonego w sprawie dowodu w postaci umowy akwizycji przez uznanie, że obowiązki wynikające z umowy cywilnoprawnej ubezpieczony wykonywał w czasie pracy w charakterze kierowcy samochodu ciężarowego w sytuacji braku poczynionych w tym zakresie ustaleń", art. 378 § 1 k.p.c. poprzez nierozpoznanie wszystkich zarzutów apelacji, a mianowicie „zarzutu dotyczącego ustalenia czasu pracy w charakterze kierowcy samochodu ciężarowego oraz czasu, w którym ubezpieczony wykonywał czynności z zakresu umowy cywilnoprawnej - umowy akwizycji, co pozwoliłoby na rozgraniczenie obowiązków wynikających z dwóch odmiennych umów i ustalenie, że ubezpieczony wykonywał obowiązki wynikające z umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, a także zarzutu prawa materialnego tj. zarzutu dotyczącego niezastosowania w realiach sprawy art. 734 k.c. w odniesieniu do umowy akwizycji co miało istotny wpływ na wynik sprawy".

Pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Okręgowemu wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przede wszystkim trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania, bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny.

Odnosnie do zarzutu naruszenia art. 227 k.p.c., w orzecznictwie podkreśla się, że zarzut naruszenia tego przepisu ma sens tylko wówczas, gdy wykazane zostanie, że sąd przeprowadził dowód na okoliczności niemające istotnego znaczenia w sprawie, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy, natomiast jego pośrednie naruszenie może polegać na odmowie przeprowadzenia przez sąd dowodu z uwagi na powołanie go dla udowodnienia okoliczności niemających

istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia w sytuacji, kiedy ocena ta była błędna. Z tego powodu przyjmuje się, że samo naruszenie art. 227 k.p.c. nie może być podstawą skutecznego zarzutu bez równoczesnego powołania uchybienia innym przepisom postępowania, istotnym dla podejmowania decyzji dowodowych (por. wyrok SN z dnia 7 maja 2014 r., II CSK 481/13, LEX nr 1483576 i powołane tam orzecznictwo). Skarżący formując zarzut naruszenia art. 227 k.p.c. bez powiązania z art. 391 § 1 k.p.c. nie wykazał, aby Sąd drugiej instancji dopuścił się tego rodzaju naruszeń. Natomiast zarzut naruszenia art. 223 § 1 k.p.c. jest niezrozumiały, gdy się uwzględni, że przepis ten odnosi się do powinności przewodniczącego i dotyczy nakłaniania stron do pojednania. Zakładając, że powołanie się na naruszenie tego przepisu były omyłkowe, zaś skarżący chciał zarzucić naruszenie art. 233 k.p.c., trzeba zauważyć że zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub ocena dowodów. Oznacza to jednoznaczne określenie funkcji Sądu Najwyższego jako sądu prawa, który rozpoznając skargę kasacyjną w granicach jej podstaw, jest związany z mocy powołanego wyżej art. 398¹³ § 2 k.p.c. ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 k.p.c. W tej części skarga kasacyjna wnioskodawcy nie została oparta na ustawowej podstawie. Dlatego bez względu na wagę zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej Sąd Najwyższy nie może w postępowaniu kasacyjnym zająć się wadliwością zastosowania przez sąd drugiej instancji art. 233 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2006 r., II CSK 136/05, niepublikowany).

Przechodząc do rozważania zarzutów naruszenia prawa materialnego, trzeba wstępnie przypomnieć, w ślad za ustalonym orzecznictwem, że ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) zmieniono treść art. 32 ustawy emerytalnej, w związku z czym od dnia 2 maja 2003 r. w celu ustalenia uprawnień, o których mowa w art. 32 ust. 1 tej ustawy, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników

zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Przepis ten, w zakresie w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, został wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawiony mocy prawnej. Jednak art. 32 ust. 4 ustawy pozostał bez zmian i stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243), wskazując na przepisy rozporządzenia z 1983 r., z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych w kwestii wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. Odesłanie dotyczy więc tylko wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury. To pozwala na wniosek, że przepisy dotychczasowe, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Sąd Najwyższy w konsekwencji stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, ale obejmuje samą treść tych wykazów i inne okoliczności wyraźnie wskazane w art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej *in principio*, co zostało zaakceptowane przez Trybunał

Konstytucyjny w motywach wskazanego wyżej wyroku (por. także wyrok SN z dnia 14 stycznia 2014 r., II UK 224/13, LEX nr 1424852).

Również w ślad za utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, trzeba wskazać, że z uprawnienia przejścia na emeryturę w niższym wieku emerytalnym, przysługującego pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach, mogą korzystać wyłącznie pracownicy, którzy byli rzeczywiście zatrudnieni stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szkodliwych warunkach pracy (art. 32 ustawy o emeryturach i rentach w związku z § 2 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.). Nie jest zatem dopuszczalne uwzględnianie do okresów pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07, (OSNP 2009 nr 21-22, poz. 290). Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 lutego 2012 r. I UK 227/11, trafnie przywołanym w uzasadnieniu Sądu drugiej instancji, wskazując, że z omawianego uprawnienia (przejścia na emeryturę w niższym wieku emerytalnym), mogą korzystać wyłącznie pracownicy, którzy byli rzeczywiście zatrudnieni stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szkodliwych warunkach pracy. Oznacza to, że nie jest dopuszczalne uwzględnianie przy ustalaniu okresów pracy w szczególnych warunkach innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika, przez co tak zatrudniony nie spełniał koniecznego warunku dla uzyskania wcześniejszych uprawnień emerytalnych. Tymczasem w rozpoznawanej sprawie Sądy obu instancji wykazały, że obok wykonywania przez wnioskodawcę pracy kierowcy, jego dobowy wymiar czasu pracy polegał także na świadczeniu prac w warunkach niepozwalających na ich zaliczenie do prac wykonywanych w szczególnych warunkach, co w szczególności odnosi się do zadań akwizytora, ponieważ w takim charakterze wnioskodawca był zatrudniony. W ocenie Sądu Najwyższego, Sądy obu instancji orzekające w sprawie, trafne ustaliły, że wnioskodawca w okresie zatrudnienia wykonywał prace kierowcy samochodu marki Star, Kamaz oraz prace akwizytora, na podstawie dodatkowej umowy, albowiem taka była praktyka zakładu. Wszyscy zatrudnieni w nim kierowcy (ok. 13 osób) poza

pracą kierowcy samochodów ciężarowych, dodatkowo byli zatrudnieni jako akwizytorzy za dodatkowym wynagrodzeniem prowizyjnym, *nota bene* prowizja wypłacana była tylko w przypadku pozyskania nowych klientów lub sprzedaży ponadnormatywnej ilości produktów, co bezsprzecznie wymagało od kierowców poświęcenia na wskazane wyżej czynności odpowiedniej ilości czasu. Powyższe potwierdził również wnioskodawca wyjaśniając, że z punktu widzenia zatrudniającego go firmy bardziej ekonomiczne było zatrudnienie kierowcy i zobowiązanie go do rozprowadzania towaru i poszukiwania nowych klientów w ramach wykonywanych przez niego obowiązków kierowcy, niż opłacanie akwizytora, który jeździłby wraz z kierowcą i wykonywał swoją pracę tylko w tych momentach, w których byłby przekazywany towar odbiorcom. Wobec powyższego należało uznać, że wnioskodawca w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Produkcji Leśnej „A.” Sp. z o.o. w K. na stanowisku kierowcy - akwizytora, nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu, pracy w szczególnych warunkach, a tylko zsumowanie spornego okresu oraz okresu uznanego przez organ rentowy uprawniało wnioskodawcę do ubiegania się o przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu legitymowania się okresem 15 lat pracy w szczególnych warunkach (art. 184 i art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS).

Na marginesie tych rozważań (wobec nieuznania pracy kierowcy - akwizytora za pracę w szczególnych warunkach), poza oceną pozostała (wobec braku ustaleń w tym zakresie), kwalifikacja wykonywanej przez wnioskodawcę pracy jako pracy w transporcie, tej zaś branży (transportowej) dotyczy Dział VIII pkt 2 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., - m.in. prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. W judykaturze utrwalił się trafny pogląd, że w świetle przepisów rozporządzenia (wykazu A i B, stanowiącego załącznik tego aktu), wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo – branżowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, Lex nr 494112; 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, Lex nr 515698 i I UK 24/09, Lex nr 518067; 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, Lex nr 619638; 19 maja 2011 r., III UK 174/10, Lex nr 901652; 14 marca 2013 r., I UK 547/12; 1415525). Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne

znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki, co potwierdza § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1983 r., zgodnie z którym ma on zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze wymienione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia. Skoro przytoczony przepis nawiązuje do wykazów (A i B), to znaczy że dokonany w nim podział prac jest istotny dla oceny uprawnień do uzyskania świadczenia emerytalnego w obniżonym wieku emerytalnym (por. szerzej np. uzasadnienia wyroków SN z dnia 25 marca 2015 r., II UK191/14 oraz z dnia 23 czerwca 2016 r., II UK 293/15).

Gdy więc zarzuty skargi nie miały uzasadnienia, orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.,

eb